

LA RELACIÓ COS - ÀNIMA EN LA FILOSOFIA CLÀSSICA

La filosofia del cos és un àmbit de reflexió que ha aparegut a partir del moment que (amb el desenvolupament de les biotecnologies, hom ha començat a assumir (al menys a Occident) que els humans no només tenen una «mare natura» sinó també una «mare cultura», de manera que el cos s'ha tornat problemàtic.

Comprendre el canvi que significa la filosofia del cos fa necessari revisar el model dualista dominant en la tradició filosòfica clàssica. La relació cos - ànima en la filosofia clàssica s'ha explicat, a grans trets, de cinc diverses maneres:

1.- En Homer i els presocràtics: l'ànima s'associa a l'aler vital de la respiració i als quatre elements. Perdut aquest aler o aquest vapor càlid, resta com una mena de silueta d'un núvol. És la *psique* (paraula que es relaciona amb *psicos*, el fred) La *physis* (natura) vindria a ser l'ànima còsmica. En el cant IX de l'Odissea, Ulisses visita els *psiquai* dels morts que viuen a l'Hades i els ofereix la sang calenta d'un bou i és aleshores que Aquil·les diu que hauria estat preferible treballar com esclau entre els homes que se rei entre les ombres. Per a Homer no hi ha vida després de la mort sinó una supervivència fantasmàtica, similar a les de les ombres i a la que ens apareix en els somnis. La immortalitat ve només de la memòria que hagin pogut deixar les gestes heroïques en la memòria dels homes.

Per a Homer els homes es mantenen vius gràcies a una part de la matèria vital que s'anomena *aion* assimilada a la medul·la espinal (o a l'esperma).

Amb Empèdocles, són els quatre elements (aigua/aire/terra/foc) els qui componen l'harmonia de l'ànima. Mentre la majoria dels mortals posseeixen una ànima immortal, la característica dels filòsofs és posseir una ànima equilibrada.

2.- En Plató, l'ànima i el cos deixen d'estar fusionats. Sòcrates dirà, fins i tot, que el cos és una 'tomba'. Cal insistir que Plató no era un cristià, ni un estoic. Ell no rebutja la carn, sinó que allò que li interessa és que el cos aprengui a dominar els seus desigs, perquè el cos és un tirà. El '*soma*' (cos) és '*sema*' (sepulcre, presó) i per això l'ànima se n'ha d'alliberar, l'ha de dominar. Però dominar el cos no és destrossar-lo. La gimnàstica, la música i la medicina són instruments que l'ànima ha elaborat per fer dòcil el cos; el cos dels individus que han aconseguit que l'ànima s'alliberi ho manifesta també en la seva harmonia. Ser humà és ser capaç de ser transformat per la pròpia ànima, concebuda com a moviment, com a principi que permet al pensament la comprensió de les idees i la vida plena. Quan l'ànima pensa és capaç de transportar-nos més enllà dels límits imposats pel cos, cap a les Idees.

3.- En Aristòtil, l'ànima és de naturalesa immaterial sense poder ser, tanmateix, separada del cos. Es confon amb el principi teleològic de la forma que dirigeix la transformació de la matèria inert en organisme animat. Aristòtil reprèn un tema que ja estava en Plató (el de les tres parts de l'ànima) i parla de 3 ànimes: vegetativa en les plantes, sensitiva en els animals i cognitiva (o racional) en els humans.

4.- En el cristianisme, el tema del cos esdevé un tema de contradicció permanent. El cristianisme hauria pogut ser una religió del triomf del cos (al capdavant, el Déu cristià ressuscita), però va ser una religió de la creu i del divendres sant, gairebé sempre al llarg de la història. D'una banda, Crist és un Déu que es fa home, que s'encarna, de manera que no es pot argumentar que odia el cos. Però la repressió del cos, la mateixa insistència en el naixement 'virginal' (el psicoanalista Ernst Jones en deia 'fecundació per l'orella!'), la moral sexual i la

prohibició del matrimoni dels sacerdots van fer del cristianisme el paradigma de l'antítesi cos-ànima al llarg de dos mil anys.

5.- En Descartes, apareix el dualisme cos-ànima, la dissociació de dues substàncies de naturalesa diferent, l'una (ànima) immaterial i interior, i l'altra (cos) extensa i divisible en l'espai. Per Descartes, el cos és una màquina, comparable a un rellotge. El cos no necessita més que de l'ànima per moure's. A diferència del cos, l'ànima és el lloc de la llibertat, de l'imprevisibilitat. El pensament significa la capacitat d'inventar en tot moment. L'ànima és 'una cosa que pensa' (2ª Meditació metafísica), és a dir, que és capaç de voler, de desitjar, d'imaginar i de sentir.

A partir de Nietzsche, però, es dibuixa tota una altra perspectiva. El cos comença a ser «la nostra gran raó» i l'ànima s'esvaeix entre la medicina i la psicologia. Al mateix temps, en la modernitat triomfa la idea de «contingència», val a dir, hom pren consciència que els humans són mortals i es va esvaint la consciència cristiana de la immortalitat de l'ànima. Els metges i els científics són cada cop més els nostres nous sacerdots (dedicats ara a 'salvar' el cos i no l'ànima) i els nous arcans són els de la genètica. Dissortadament no es hem alliberat encara d'una idea central en el dualisme: la de perfecció. Simplement aquesta perfecció ha canviat d'origen: abans provenia dels déus i ara del nostre interior. Si abans calia perfeccionar l'ànima a través de l'ascesi, ara hom cerca el cos perfecte amb dietes per aprimar-se o amb *bodybuilding*.